

Klaudia Modrzejewska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska

ORCID: 0009-0002-2719-9497

klamod@st.amu.edu.pl

Ochrona interesów małoletnich w prawie rodzinnym na przykładzie obowiązku alimentacyjnego

Underage Concerns Protection in Family Law Based on the Example of Alimony Obligation

ABSTRACT

Parents are liable to alimony for the child since its birth until attaining the age of financial independence. It is a legal responsibility imposed by the law-giver in an act imposed on February 25, 1964 of Family and Guardianship Code. The word “alimony” comes from Latin word *alimentum* and means “eatables”. It is a family law attitude which is based on providing not only means of support but also correction, providing housing, maintenance, clothing and healing as well as meeting cultural needs. This legal institution is very complex and rigorously settled. Its main objective is child welfare, which is a superior value among others. It is to provide being for the weakest and incapable people. For those, who are not able to fulfill their most essential needs without the help of immediate family. Alimony obligation is necessary for the society to function properly. What is important is the fact the obligation concerns not only underage, however, in the following article I am going to limit my thoughts to child alimony issues only.

Keywords: alimony obligation, underage protection, family law

WPROWADZENIE

Od momentu narodzin aż do osiągnięcia przez dziecko samodzielności w utrzymaniu się rodzice są zobowiązani do jego alimentacji. Jest to obowiązek prawny nałożony przez ustawodawcę w ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (dalej: k.r.o.)¹.

¹ Dz.U. 2022, poz. 2140.

Słowo alimenty pochodzi z języka łacińskiego *alimentum* i oznacza żywność². Jest to stosunek rodzinnoprawny, który polega na dostarczaniu nie tylko środków utrzymania, ale i środków wychowania, przez zapewnienie mieszkania, wyżywienia, odzieży oraz leczenia, a także zaspokojeniu potrzeb kulturalnych. Jego przedmiotem jest świadczenie. Mylnie postrzega się, że wykonać ten obowiązek można tylko pod postacią środków pieniężnych – nie jest to jedyny sposób. Można spełnić go także przez świadczenie w naturze, jak i przez świadczenie osobiste³. Jednakże najczęściej występuje opcja gotówkowa⁴. Obowiązek alimentacyjny jest ukształtowany w formie modelu zobowiązaniowego, którego stronami są uprawniony oraz zobowiązany. Według Profesora Smyczyńskiego jest to relacja o charakterze wzajemnym, czyli te osoby są jednocześnie uprawnione i zobowiązane w zależności od sytuacji oraz wystąpienia ustawowych przesłanek⁵.

Kolejną zaletą konstrukcyjną jest oddzielenie tej powinności od władzy rodzicielskiej, czyli możliwe są sytuacje, w których rodzice mimo braku władzy rodzicielskiej muszą dostarczać środki utrzymania dzieciom. Co istotne, nie jest to zobowiązanie nakładane tylko na rodziców, a często błędnie się tak zakłada. Obowiązek alimentacyjny dotyczy również krewnych. Powinność ta obejmuje wszystkich krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo, zarówno rodzone, jak i przyrodnie. Obowiązek ten może zostać nałożony również na osoby niezwiązane „wiązanymi krwi” z małoletnim, czyli na powinowatych⁶. Tak szeroki krąg podmiotowy ma na celu zagwarantowanie, że na pewno dziecko nie pozostanie bez wsparcia.

Obowiązek alimentacyjny jest niezbywalny, nie można go przenieść, czy też zbyć. Oczywiście możliwe jest spełnienie poszczególnych rat przez inne osoby. Poza tym tego prawa nie można się zrzec, a samo prawo do alimentów się nie przedawnia, tylko przedawnieniu podlegają poszczególne raty⁷.

Niewątpliwie ta instytucja prawna jest bardzo złożona, poprzez co ciekawa. Należy pamiętać, że jest rygorystycznie uregulowana. Chodzi w niej przede wszystkim o dobro dziecka, które jest wartością nadrzędną względem innych. Co ważne, obowiązek ten nie dotyczy tylko małoletnich, ale w tymże artykule ograniczę swoje rozważania do zagadnień związanych z alimentacją dzieci.

² T. Smyczyński, M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2022, s. 328.

³ *Ibidem*, s. 339.

⁴ A. Sylwestrzak, *Obowiązek alimentacyjny rodziców wobec małoletniego dziecka – uwagi konstrukcyjne*, „*Studia Prawnoustrojowe*” 2022, nr 58, s. 534.

⁵ Art. 135 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 2022 poz. 2140.

⁶ T. Sokołowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2013, s. 30.

⁷ Art. 137 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 2022 poz. 2140.

CZĘŚĆ BADAWCZA

1. POSTRZEGANIE ZAKRESU POJĘĆ „DZIECKA” ORAZ „JEGO SAMODZIELNOŚCI W UTRZYMANIU SIĘ”

W pierwszej kolejności należy poddać szczegółowej analizie pojęcie „dziecka”, które jest podmiotem uprawnionym. Pochodzenie dzieci od rodziców to fakt biologiczny. Jego konsekwencją jest powstanie wielu złożonych oraz różnorodnych stosunków prawnych. Jedną z najważniejszych relacji jest obowiązek alimentacyjny. Oczywiście nie dotyczy on tylko rodziców, lecz jej więzi nadaje szczególną pozycję, przez co modyfikuje reguły alimentacji. Powinność ta obejmuje także innych krewnych⁸.

Co istotne, obowiązek alimentacyjny obejmuje także nasciturusa. Jest to rozwiązanie wyjątkowe w polskim systemie prawnym, lecz jak najbardziej słuszne. Przejawia się w możliwości żądania matki dziecka wobec mężczyzny, który co prawda nie jest jej mężem, lecz uwiarygodniono jego ojcostwo. Polega ono na wyłożeniu sumy pieniężnej w celu pokrycia kosztów utrzymania dziecka w pierwszych miesiącach jego życia⁹.

Co ważne, dziecko nie jest w stanie samo się utrzymać. Bycie dzieckiem oraz niesamodzielność muszą wystąpić jednocześnie. To roszczenie nie jest uzależnione od pozostawania w niedostatku. Niedostatek można postrzegać tylko jako swoiste dopełnienie przesłanki niemożności zaspokojenia usprawiedliwionych potrzeb, chociaż nie zawsze. Centralnym punktem konstrukcji jest owa niesamodzielność. Wtedy to rodzice są zobowiązani do alimentacji, jeżeli dziecko nie posiada własnych dochodów, dzięki którym byłoby w stanie pokrywać koszty utrzymania i wychowania¹⁰.

Należy pamiętać, że występują takie przypadki, w których dzieci jednak mają własne dochody. Wtedy rodzice mają obowiązek przeznaczać je na potrzeby dziecka oraz w przypadku posiadania więcej dzieci – na potrzeby rodzeństwa, a nadwyżki na inne uzasadnione wydatki. Jednakże substancji majątku dziecka nie wolno naruszać. Pomimo samodzielności materialnej rodzice mają udział w wychowaniu dziecka, szczególnie jeżeli z racji wieku pozostaje ono pod władzą rodzicielską.

Najtrudniejszą kwestią jest moment uzyskania samodzielności. Jest to końcowe stadium zależne od wielu czynników, a najbardziej w aspekcie kształcenia się dziecka. Aczkolwiek każdy przypadek należy oceniać indywidualnie. Jeżeli dziecko najpierw

⁸ M. Goettel, *Szczególne cechy obowiązku alimentacyjnego rodziców względem dzieci – zagadnienia wybrane*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2017, vol. 22, nr 3, s. 20.

⁹ Art. 141 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 2022 poz. 2140.

¹⁰ M. Czakowska, M. Czakowski, *Przesłanki powstania obowiązku alimentacyjnego rodziców względem dzieci*, „Zeszyty Naukowe Administracji ADJ w Częstochowie” 2017, z. 1, s. 82.

się usamodzielniało, a dopiero potem podjęło studia – nie można postrzegać tego jako przejaw niesamodzielnności. Co ciekawe, również samo zawarcie związku małżeńskiego automatycznie nie oznacza możliwości samodzielnego utrzymania się¹¹.

2. ZRÓŻNICOWANIE POSTACI ŚWIADCZONYCH NA RZECZ DZIECKA ALIMENTÓW

Forma wykonania powinności jest istotną kwestią. Mylnie postrzega się, że jej właściwym sposobem jest tylko postać pieniężna. Mimo że jest to rozwiązanie najpopularniejsze, to nie jedyne. Poza nim można wykonać świadczenie w naturze, czyli w postaci niepieniężnej. Co więcej, istnieje możliwość spełnienia całości albo części obowiązku alimentacyjnego w formie polegającej na osobistych staraniach. Są to czynności faktyczne, najczęściej związane z utrzymywaniem porządku domowego oraz wyżywieniem rodziny i pielęgnacją¹². Polega na rozwijaniu światopoglądu dziecka, jego sfery emocjonalnej. Ważne jest kształtowanie odpowiednich wzorców i postaw. Są to zachowania o charakterze czysto osobistym.

Osobiste starania mogą przejawiać się także w formie zachowań o charakterze niematerialnym – zapewnienie bezpieczeństwa dziecku czy organizacja wolnego czasu¹³. Z powyższych względów jest to złożona forma wykonania obowiązku alimentacyjnego.

Forma pieniężna oraz dostarczanie naturaliiów to świadczenia polegające na *dare*. Natomiast osobiste starania są określane jako *facere*. Niewątpliwie powinności te są ze sobą powiązane i często przenikają się nawzajem¹⁴.

W tradycyjnym modelu rodziny osobiste starania są realizowane przez niepracującą matkę dziecka, która opiekuje się domem. Natomiast drugi rodzic pracuje, przez co dostarcza środki pieniężne konieczne do utrzymania rodziny. Z tą konstrukcją mamy również do czynienia, gdy kobieta pracująca przebywa na urlopie wychowawczym.

Jednakże nie należy zapominać o współczesnym modelu rodziny. W tej konstrukcji to oboje małżonkowie pracują oraz wspólnie wychowują dzieci. Z tego powodu nie można z góry zakładać, że to kobieta realizuje obowiązek alimentacyjny w formie osobistych starań.

Osobiste starania są równie ważne co środki pieniężne. Przyczyniają się do poprawy warunków bytowych małoletniego. Szczególnie ważne są w sytuacji, gdy rodzina posiada skromny zasób majątkowy.

¹¹ M. Goettel, *op. cit.*, s. 23.

¹² J. F. Strzebinczyk, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016, s. 381, 584.

¹³ J. M. Łukasiewicz, R. Łukasiewicz, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2021, s. 435.

¹⁴ A. Sylwestrzak, *op. cit.*, s. 533.

W obecnych realiach przy istniejącym modelu współczesnej rodziny, wzrastającej liczbie rozwodów oraz inflacji powinno zostać przyjęte rozwiązanie elastycznego wykonywania obowiązku alimentacyjnego. Co istotne, nie może to zostać osiągnięte bez ukształtowania odpowiedniej praktyki orzeczniczej oraz wysokiej świadomości prawnej społeczeństwa.

3. ZAKRES ŚWIADCZEŃ ALIMENTACYJNYCH

Istotnym elementem obowiązku alimentacyjnego jest zakres świadczeń. Wyznaczają go usprawiedliwione potrzeby uprawnionego oraz możliwości zarobkowe i majątkowe zobowiązanego. Natężenie alimentacji jest zależne przede wszystkim od typu stosunku rodzinnego. Najsilniejsza powinność została nałożona na rodziców względem małoletniego dziecka i z tego powodu kryteria obowiązku alimentacyjnego zmodyfikowano przez niezmiernie ważny postulat równej stopy życiowej stron tego stosunku.

Postulat ten oznacza, że rodzice mają obowiązek dzielenia się z dzieckiem swoimi zasobami majątkowymi, nawet jeżeli byłyby one skromne. Muszą próbować zapewnić mu taki sam poziom życia jak sobie. W tym celu rodzice niesamodzielnego dziecka są zobowiązani wykorzystywać swoje kwalifikacje i umiejętności. Z rozwojem psychofizycznym potrzeby dziecka wzrastają. Jeżeli zaistnieje taka konieczność, to należy podnosić poziom swoich dotychczasowych kompetencji i zdobywać nowe. Zabiegi te mają na celu znalezienie lepiej opłacanego stanowiska, co w dalszej perspektywie spowoduje zwiększenie jakości życia całej rodziny¹⁵.

Jednakże postulat równej stopy życiowej to nie jest nakaz zaspokajania każdego życzenia dziecka. W innym wypadku doprowadziłoby to do wypaczenia instytucji obowiązku alimentacyjnego jako możliwości nieograniczonej eksploatacji majątku zobowiązanego. Jest to zagadnienie współcześnie niezmiernie istotne w dobie konsumpcjonizmu.

Ponadto postulat ten obejmuje także przypadek alimentacji małoletniego państwa¹⁶. Jest to słuszne. Przez tę regulację są chronione interesy powinowatego.

W pewnych sytuacjach, np. wydatki dziecka kształcącego, które przewyższają zasoby rodziców, trzeba realizować postulat ostatniej kromki chleba – zapewnienie odpowiedniego zaspokojenia potrzeb małoletniego kosztem jakości życia rodziców¹⁷.

¹⁵ T. Smoczyński, *Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dziecka a polityka socjalna państwa*, Wrocław 1978, s. 45.

¹⁶ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016, s. 603.

¹⁷ M. Goettel, *op. cit.*, s. 24.

Co istotne, zobowiązanymi są zarówno ojciec, jak i matka. Każde z rodziców ma zaspokajać potrzeby dziecka stosownie do swoich możliwości zarobkowych i majątkowych. Obowiązek ten może przybierać różne formy, ale musi być wykonywany. W innym przypadku będzie to miało poważne konsekwencje prawne.

4. UCHYLENIE SIĘ OD OBOWIĄZKU ALIMENTACYJNEGO

W polskim systemie prawnym istnieje możliwość uchylenia się od obowiązku alimentacyjnego przez rodziców. Jest to szczególne rozwiązanie. Zostało ono zawarte w art. 133 par. 3 k.r.o. W tym miejscu należy zaznaczyć, że możliwość uchylenia się od obowiązku alimentacyjnego z powodu sprzeczności żądania z zasadami współżycia społecznego, czyli tzw. uchylenie powszechne określone w art. 144¹ k.r.o. nie ma zastosowania w przypadku dziecka małoletniego. Jest dopuszczalne tylko wobec usamodzielnionego dziecka pełnoletniego. Jest to rozwiązanie uzasadnione aksjologicznie.

Niewątpliwie dziecko pełnoletnie może zachowywać się niewłaściwie w stosunku do swoich rodziców oraz podchodzić lekceważąco do swoich obowiązków. Jest to oznaka nieposzanowania wartości społecznie cenionych i w konsekwencji można uznać to za postawę sprzeczną z zasadami współżycia społecznego. Wtedy rodzice mogą uchylić się od obowiązku alimentacyjnego na mocy art. 144¹ k.r.o.

Natomiast art. 133 par. 3 k.r.o. wskazuje okoliczności, których pojawienie się stwarza rodzicom możliwość uchylenia się od obowiązku alimentacyjnego względem nieusamodzielnionego dziecka pełnoletniego. Co istotne, te dwie przesłanki nie muszą pojawić się razem. Wystarczy, że tylko jeden stan faktyczny wystąpi i już wtedy rodzice będą mieli możliwość uchylenia się od alimentacji.

Po pierwsze, może to być sytuacja, w której spełnienie świadczenia alimentacyjnego będzie wiązało się z nadmiernym uszczerbkiem dla rodziców. Okoliczność ta dotyczy przede wszystkim rodzin o niskich zasobach majątkowych. W takim przypadku nawet świadczenie alimentacyjne jest dużym wydatkiem, który może poważnie nadzarpnąć rodzinny budżet. Z tego względu umożliwiono uchylenie się od alimentacji.

Po drugie, rodzice mogą uchylić się od obowiązku alimentacyjnego, gdy dziecko nie dokłada starań, by się usamodzielnić. W tym przypadku jest to przesłanka, która dotyczy nie tylko rodzin o niższych zasobach majątkowych, ale też rodzin majątnych. Dziecko świadomie – z własnej winy nie chce się usamodzielnić, woli żyć na koszt rodziny. Z tego względu racjonalnym rozwiązaniem podjętym przez ustawodawcę w celu przeciwdziałania temu szkodliwemu zjawisku była taka redakcja art. 133 par. 3 k.r.o.¹⁸

¹⁸ E. Wojtaszek-Mik, *Wygaśnięcie obowiązku alimentacyjnego rodziców względem dzieci*, [w:] *W trosce o rodzinę. Księga Pamiątkowa ku czci Profesor Wandy Stojanowskiej*, red. M. Kosek, J. Słyk, Warszawa 2008, s. 585.

Niezwykle istotnym zagadnieniem jest korelacja tych dwóch wyżej wspomnianych artykułów. Nie można się przychylić do stwierdzenia, że art. 133 par. 3 k.r.o. jest tylko dopełnieniem art. 144¹ k.r.o. Byłoby to rozwiązanie nietrafne i bezcelowe. Trafniejszym poglądem jest to, że pierwszy z wymienionych powyżej przepisów jest *lex specialis* względem drugiego. Oznacza to, że uchylenie się od obowiązku jest niedopuszczalne, gdy żądanie świadczenia jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, przyjmuje inną postać niż niedokładanie starań przez dziecko, by się usamodzielnic¹⁹.

Natomiast uchylenie się od obowiązku alimentacyjnego względem dziecka małoletniego jest bezwzględnie niedopuszczalne. Powinność ta jest niezależna od władzy rodzicielskiej. Jednakże ciężko sobie wyobrazić sprawowanie pieczy nad dzieckiem w ramach władzy rodzicielskiej przy jednoczesnym braku świadczeń alimentacyjnych²⁰.

Z powyższych względów uchylenie się od obowiązku alimentacyjnego jest doniosłym prawnie zagadnieniem. Niezrozumienie tej instytucji często doprowadza do rozbieżności w praktyce orzeczniczej.

5. OCHRONA PRAWA DZIECKA DO ALIMENTACJI PRZEZ ŚRODKI DYSCYPLINUJĄCE ORAZ FUNDUSZ ALIMENTACYJNY

Polski porządek prawny zapewnia ochronę prawa dziecka do alimentów należnych od rodziców. Co istotne, regulacje prawne zostały zawarte nie tylko w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, ale też w innych aktach normatywnych. Przede wszystkim w Ustawie z dnia 7 września 2007 r., o pomocy osobom uprawnionym do alimentów²¹, nazywaną potocznie ustawą alimentacyjną.

Aczkolwiek przepisy tej ustawy znajdują zastosowanie tylko w przypadku uzyskania tytułu wykonawczego. Należy pamiętać, że może pochodzić od sądu, ale też może być przez niego tylko zatwierdzony w przypadku zawarcia przez strony ugody²².

Ustawa wprowadziła system rozwiązań zmierzających do wymuszenia na zobowiązanym spełnienia świadczeń alimentacyjnych. Następuje to przez zastosowanie środków dyscyplinujących. Jediną przesłanką ich zastosowania jest uzyskanie

¹⁹ M. Goettel, *op. cit.*, s. 27.

²⁰ J. Haberko, *Charakter prawny relacji rodzice – dorosłe dzieci w kontekście zobowiązań alimentacyjnych rodziców*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2015, z. 4, s. 42.

²¹ Dz.U. 2023, poz. 658.

²² Art. 2 pkt. 11 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów.

tytułu wykonawczego, a nie wymóg dokonania określonych czynności przez osobę uprawnioną²³.

W sytuacji bezskuteczności egzekucji zapewniono wsparcie finansowe dla uprawnionego w postaci wypłat z funduszu alimentacyjnego. W tym przypadku przesłanki podmiotowe zostały ściśle określone. Świadczenia z funduszu przysługują dziecku aż do ukończenia 18. r.ż., a w przypadku nauki w szkole średniej czy też podjęcia studiów – do ukończenia 25. r.ż. Natomiast jeżeli uprawniony dysponuje orzeczeniem o niepełnosprawności, to nie ma ograniczenia wiekowego²⁴.

Należy pamiętać, że wszystkie wypłaty z funduszu alimentacyjnego przysługują tym uprawnionym, którzy nie są w stanie samodzielnie się utrzymać. To oznacza, że osoba przed ukończeniem 25. r.ż. nie w każdym przypadku będzie beneficjentem świadczeń. Zatem krąg uprawnionych z ustawy alimentacyjnej jest węższy aniżeli z Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego²⁵.

Ponadto na mocy art. 135 par. 3 k.r.o. pobieranie świadczeń z funduszu alimentacyjnego nie wpływa na przesłanki oraz zakres obowiązku alimentacyjnego. Można sobie wyobrazić sytuację, w której dziecko nie będąc w stanie otrzymać należnych świadczeń od rodziców, będzie dochodziło ich od dziadków, a dziadkowie nie będą mogli się powoływać na wypłaty z funduszu alimentacyjnego²⁶.

Niewątpliwie tak szczególna ochrona prawa dziecka do otrzymywania świadczeń alimentacyjnych ma uzasadnienie aksjologiczne. Z tego względu należało rygorystycznie uregulować system dotyczący wymuszenia spełnienia powinności przez zobowiązanego. Gdy to jest niemożliwe albo znacznie utrudnione, zagwarantowano odpowiednie zabezpieczenia finansowe dla dziecka.

6. OBOWIĄZEK ALIMENTACYJNY A INNE ŚWIADCZENIA

Filarem obecnej polityki społecznej jest wspieranie rodziny. Jest to realizowane przez różnorodne instrumenty prawne, adekwatne do danej sytuacji. Wyróżniamy świadczenia przyznawane w przypadku zwiększonych wydatków z powodu utrzymywania niepracujących członków rodziny, z tytułu przejściowego zmniejszenia lub utraty dochodów, a także z powodu niemożności uzyskania świadczeń alimentacyjnych od osób zobowiązanych.

²³ E. Zajączkowska-Burtowy, *Prawo rodzinne i opiekuńcze przed egzaminem*, Warszawa 2022, s. 140.

²⁴ Art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów.

²⁵ E. Tomaszewska, *Ustawa o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 93–94.

²⁶ J. F. Strzebinczyk, *op. cit.*, s. 385.

Świadczenia rodzinne i świadczenia wykonywane w celu zaopatrzenia społecznego wiążą się z roszczeniem oraz spełnieniem ustawowo określonych przesłanek przez uprawnionego. Są to m.in. zasiłek rodzinny, zasiłek macierzyński czy zasiłek wychowawczy. Pozwalają one na zaspokojenie potrzeb rodziny w podstawowym zakresie²⁷.

Natomiast świadczenia z pomocy społecznej, z funduszu alimentacyjnego, jak również świadczenia wypłacane w ramach programu „500 plus” mają charakter subsydiarny i nie uwzględnia się ich przy określeniu wysokości alimentów. Co istotne, pobieranie tych świadczeń nie umniejsza zakresu obowiązku alimentacyjnego rodzica względem dziecka²⁸.

Program „500 plus” jest stosunkowo nowym świadczeniem pieniężnym. Został wprowadzony Ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy w wychowaniu dzieci²⁹. Jest to świadczenie wychowawcze polegające na pobieraniu kwoty 500 zł miesięcznie na jedno dziecko. Jednakże, już od roku 2024 jest to kwota 800 zł³⁰.

Intencją ustawodawcy było zwiększenie poziomu zaspokojenia potrzeb dzieci. Niewątpliwie program przyczynił się do zmniejszenia ubóstwa wśród dzieci. Jednakże istotnym mankamentem jest to, że wypłaca się tę kwotę pieniężną bez względu na wysokość dochodu. To sprawia, że beneficjentami są również rodziny dobrze sytuowane, które nie potrzebują wsparcia od państwa. Ponadto nie istnieje żaden mechanizm wygaszający, który jest konieczny w sytuacjach, gdy rodzina wyjdzie ze skomplikowanej sytuacji ekonomicznej. Są to elementy, które przyczyniają się do rozbieżności tego programu a wyrażoną w Konstytucji zasadą pomocniczości³¹.

Jednakże w przypadku świadczeń z ubezpieczenia społecznego czy też z zakresu zaopatrzenia społecznego są one brane pod uwagę przy zasądzeniu alimentów przez sąd.

Nietrudno zauważyć, że wszystkie wyżej wskazane świadczenia tworzą swobodną mozaikę. Służą one przede wszystkim rodzinie. Zostały one wprowadzone do systemu prawnego, by umożliwić zaspokojenie potrzeb zarówno dzieciom, jak i ich rodzicom.

²⁷ T. Smyczyński, M. Andrzejewski, *op. cit.*, s. 347.

²⁸ M. Goettel, A. Bieranowski, P. Bogdalski, *Prawo cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2022, s. 509–510.

²⁹ Dz.U. 2023, poz. 810.

³⁰ <https://www.prawo.pl/prawo/800-plus-na-dziecko-od-kiedy,521832.html> (dostęp: 14.07.2023).

³¹ M. Andrzejewski, *Świadczenia socjalne a obowiązki alimentacyjne członków rodziny w świetle zasady pomocniczości*, „Praca i Zabezpieczenia Społeczne” 2019, nr 11, s. 25–26.

7. ROLA OBOWIĄZKU ALIMENTACYJNEGO

Obowiązek alimentacyjny ma doniosłe funkcje, umacnia więzi rodzinne, a także odpowiedzialność członków rodziny względem siebie. Alimentacji nie można postrzegać tylko w wymiarze ekonomicznym, ale też w wymiarze moralnym. Jest to powinność wspierania osób bliskich znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej.

Najważniejszym obowiązkiem alimentacyjnym jest ten rodziców względem niesamodzielnych dzieci. Mają oni obowiązek utrzymywania swojego potomstwa, a w dalszej perspektywie mają przygotować je do samodzielności. Na tym polega jego szczególna doniosłość zarówno prawna, jak i społeczna. Oczywiście oprócz tego obowiązku wyróżniamy wiele świadczeń publicznych oraz inne przejawy wsparcia, ale mają one charakter subsydiarny.

Obowiązek alimentacyjny kształtuje porządek prawny, ponieważ jest przejawem ochrony stosunków rodzinnoprawnych. Co więcej, można żądać spełnienia tej powinności. Ponadto możliwa jest sankcja karna za uporczywe niewykonywanie obowiązku alimentacyjnego.

Niewątpliwie obowiązek alimentacyjny pełni funkcję ekonomiczną, opiekuńczo-zabezpieczającą, ale także równie istotną funkcję stabilizacyjną w rodzinie³².

PODSUMOWANIE

Obowiązek alimentacyjny jest instytucją prawną mającą ogromny wpływ na życie rodzinne. Przez nią gwarantuje się środki utrzymania, a także wychowania. Już samo znaczenie słowa „alimenty” jest symboliczne – z łac. *alimentum* oznacza żywność.

Niewątpliwie powinność ta jest konieczna, by zapewnić godny poziom życia człowiekowi. Polega nie tylko na dostarczaniu żywności, odzieży, leków, ale też na zaspokojeniu potrzeb kulturalnych. Rozwój duchowy jest tak samo ważny jak rozwój fizyczny.

Wraz z rozwojem społeczeństw stworzono liczne zabezpieczenia społeczne, lecz nic nie zastąpi obowiązku alimentacyjnego, a w szczególności powinności rodziców względem niesamodzielnych dzieci.

Jest to stosunek rodzinnoprawny pomiędzy osobą uprawnioną a zobowiązanym. Jest on niedziedziczny. Co więcej, prawo do alimentów nie przedawnia się oraz jest niezbywalne – nie można go przenieść na inną osobę. Ponadto obowiązek alimentacyjny powstaje z mocy samego prawa, a nie z powodu woli stron. Są to najistotniejsze cechy tej instytucji.

Wykonanie tego obowiązku jest przewidziane w różnych formach (naturalia, środki pieniężne, osobiste starania). Jeżeli rodzic bezpodstawnie uchyla się od

³² T. Smoczyński, M. Andrzejewski, *op. cit.*, s. 332.

spełnienia świadczeń, istnieją prawne instrumenty, by zmusić go do wykonania tej powinności, a w ostateczności istnieje możliwość zagwarantowania dziecku wypłat z funduszu alimentacyjnego.

Rodzice niesamodzielnego dziecka mogą uchylić się od świadczeń alimentacyjnych w pewnych przypadkach. Jest to rygorystycznie uregulowane w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Co istotne, należy pamiętać o swoistych powiązaniach pomiędzy art. 133 par. 3 k.r.o. a art. 144¹ k.r.o. Co ważne art. 133 par 3 k.r.o. to *lex specialis* względem art 144¹ k.r.o.

Obowiązek alimentacyjny został rygorystycznie uregulowany z powodu swojej wyjątkowości. Ma zapewniać byt osobom najsłabszym oraz nieporadnym. Tym, którzy bez pomocy najbliższych nie umieją zaspokoić swoich najbardziej podstawowych potrzeb.

Instytucja ta jest bardzo złożona, występuje nie tylko pomiędzy rodzicami a ich dziećmi, ale też małżonkami, powinowatymi, rodzeństwem, a nawet pomiędzy matką pozamałżeńskiego dziecka a jego ojcem, który nie jest jej mężem. Tak szeroki krąg uprawnionych oraz zobowiązanych wskazuje na doniosłość prawną tego obowiązku. By społeczeństwo mogło właściwie funkcjonować, obowiązek alimentacyjny jest niezbędny.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Andrzejewski M., *Świadczenia socjalne a obowiązki alimentacyjne członków rodziny w świetle zasady pomocniczości*, „Praca i Zabezpieczenia Społeczne” 2019, nr 11. DOI: <https://doi.org/10.33226/0032-6186.2019.11.3>.
- Czakowska M., Czakowski M., *Przesłanki powstania obowiązku alimentacyjnego rodziców względem dzieci*, „Zeszyty Naukowe Administracji ADJ w Częstochowie” 2017, z. 1. DOI: <https://doi.org/10.16926/gea.2017.01.06>.
- Goettel M., Bieranowski A., Bogdalski P., *Prawo cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2022.
- Goettel M., *Szczególne cechy obowiązku alimentacyjnego rodziców względem dzieci – zagadnienia wybrane*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2017, vol. 22, nr 3. DOI: <https://doi.org/10.15290/bsp.2017.22.03.02>.
- Haberko J., *Charakter prawny relacji rodzice – dorosłe dzieci w kontekście zobowiązań alimentacyjnych rodziców*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2015, z. 4. DOI: <https://doi.org/10.14746/rpeis.2015.77.4.4>.
- Ignatowicz J., Nazar M., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016.
- Łukasiewicz J. M., Łukasiewicz R., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2021. DOI: <https://doi.org/10.2478/fas-2021-0003>.
- Smyczyński T., Andrzejewski M., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2022.
- Smyczyński T., *Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dziecka a polityka socjalna państwa*, Wrocław 1978.
- Sokołowski T., *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2013.
- Strzebinczyk J. F., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016.

- Sylwestrzak A., *Obowiązek alimentacyjny rodziców wobec małoletniego dziecka – uwagi konstrukcyjne*, „Studia Prawnoustrojowe” 2022, nr 58. DOI: <https://doi.org/10.31648/sp.8113>.
- Tomaszewska E., *Ustawa o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Wojtaszek-Mik E., *Wygaśnięcie obowiązku alimentacyjnego rodziców względem dzieci*, [w:] *W trosce o rodzinę. Księga Pamiątkowa ku czci Profesor Wandy Stojanowskiej*, red. M. Kosek, J. Słyk, Warszawa 2008.
- Zajączkowska-Burtowy E., *Prawo rodzinne i opiekuńcze przed egzaminem*, Warszawa 2022.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 2022, poz. 2140).
- Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz.U. 2023, poz. 658).
- Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy w wychowaniu dzieci (Dz.U. 2023, poz. 810).

Źródła internetowe

- <https://www.prawo.pl/prawo/800-plus-na-dziecko-od-kiedy,521832.html>

ABSTRAKT

Od momentu narodzin aż do osiągnięcia przez dziecko samodzielności w utrzymaniu się rodzice są zobowiązani do jego alimentacji. Jest to obowiązek prawny nałożony przez ustawodawcę w Ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Słowo alimenty pochodzi z języka łacińskiego *alimentum* i oznacza żywność. Jest to stosunek rodzinnoprawny, który polega na dostarczaniu nie tylko środków utrzymania, ale i środków wychowania, przez zapewnienie mieszkania, wyżywienia, odzieży oraz leczenia, a także zaspokojeniu potrzeb kulturalnych. Ta instytucja prawna jest bardzo złożona i rygorystycznie uregulowana. Chodzi w niej przede wszystkim o dobro dziecka, które jest wartością nadrzędną względem innych. Ma zapewniać byt osobom najslabszym oraz nieporadnym. Tym, którzy bez pomocy najbliższych nie umieją zaspokoić swoich najbardziej podstawowych potrzeb. Obowiązek alimentacyjny jest niezbędny, by społeczeństwo mogło właściwie funkcjonować. Co ważne, obowiązek ten nie dotyczy tylko małoletnich, ale w tymże artykule ograniczę swoje rozważania do zagadnień związanych z alimentacją dzieci.

Słowa kluczowe: obowiązek alimentacyjny, ochrona małoletnich, prawo rodzinne